

Lâle dökelim müzakere yollarına

Zafer Özcan Aksiyon
May 29, 2006

AMSTERDAM - Türk Dışışleri, uzun bir tartışma ve anlama süreci sonunda desteğini netleştiren Hollanda'nın, birlik içindeki gücünden faydalanamıyor.

Türkiye'yi desteklemek için öne sürdüğümüz tüm sebepler arasında en önemlisi, bu ülkenin AB üyeliğinin Samuel Huntington'un 'medeniyetler çatışması' tezini çürütecek olmasıydı.

Hollanda Hıristiyan Demokrat Parti (CDA) sözcüsü Jan Jacob van Dijk'e ait bu ifadeler, Hollanda'daki Türkiye tartışmaları üzerine bir çalışma hazırlayan Avrupa İstikrar Enstitüsü'nün (ESI) raporundan alınma. Türkiye'nin, AB'ye üyelik gerekçelerini meşrulaştırmak için sıkça başvurduğu bir argümanı, bu kez bir Hollandalının, hem de Türkiye'nin başını çok ağrıtan sağ partilere mensup bir parlamenterin kullanması, Avrupa'daki Türkiye yaklaşımları hakkında önemli mesajlar taşıyor. Aslında Hollanda üyelik sürecinde gündemimize çok sık gelen üyelere değil. Uyguladığı istikrarlı defans ile Avusturya, birlikteki gücü ve gittikçe artan olumsuz değerlendirmeleri ile Fransa, iktidar değişikliği ile anti-Türkiyeci cepheye dahil olan Almanya ve sürekli destekçimiz İngiltere gibi ülkeler, süreçte daha çok öne çıkıyor. Türk tarafının AB ile ilgili çıkışlarında ise ister istemez bu ülkelerin rolü belirleyici oluyor. Oysa Hollanda, gerek içeride sürdürdüğü bilgiye dayalı Türkiye ve genişleme tartışmaları, gerek Türkiye ile ikili ilişkilerinin fazlalığı ve gerekse AB içindeki etkisiyle, daha dikkatli izlenmeyi hak ediyor. Bu küçük ülke, halihazırda hem ekonomik, hem de siyasi olarak birliğin en etkili üyelerinden. Daha da önemlisi, Türkiye'yi halkından devletine kadar tartışmasız en iyi analiz eden ve anlamaya çalışan ülke konumunda.

Hollanda araştırmasını yürüten ESI Başkanı Gerald Knaus, "Türkiye, Hollanda'daki kamuoyunu ve siyasetçileri ikna edebilirse, AB'nin geneline de ikna edebilir. Orayı ikna edemezse bu Avrupa'yı da kaybedeceğinin işareti olabilir." sözleriyle, bu ülkenin Türkiye'nin üyelik sürecindeki önemini vurguluyor. Peki, neden Hollanda'yı ikna etmek Avrupa'yı da ikna etmek anlamına geliyor? Bunun iki temel sebebi var. Birincisi Hollanda, AB içinde kendi nüfusuna oranla çok daha etkili. Ekonomik olarak birliğe en fazla katkıyı veren ülke. Yani Avrupa'da sözü, tahmin edilenden çok daha fazla geçiyor.

İkincisi, Avrupa Parlamentosu'nda Türkiye'yi en iyi bilen ve bu konuda aktif görev alanlar, Hollandalı parlamenterler. Avrupa Parlamentosu Türkiye raportörü Camille Eurlings, AP Genel kurulunda kabul edilen Türkiye Raporu'nu hazırlayan Hıristiyan Demokrat Parlamenter Arie Oostlander ve Türkiye-Avrupa Birliği Karma Parlamento Komisyonu Eşbaşkanı Joost Lagendijk gibi. Yine AP Genel Kurulu'nda kabul edilen,

"Türkiye'de Sosyal, Ekonomik ve Siyasi Hayatta Kadının Rolü" konulu raporu hazırlayan AP üyesi Emine Bozkurt da, Türk kökenli bir Hollandalı Parlamenter.

ÖRNEK ÜLKEDE NELER OLUYOR?

Bu isimler, Türkiye'yi birliğe kabul edip etmeme kararını verecek olan parlamentonun görüşünü en fazla etkileme potansiyeline sahip ülkenin, Hollanda olduğunun da bir göstergesi aynı zamanda. Gerald Knaus, Türkiye'nin Hollanda'dan alması gereken önemli dersler olduğu kanaatinde. Ülkedeki bu tartışmaların, dıştan hiçbir etki olmadan başladığını hatırlatıyor: "Türkiye'nin vesile olduğu bir durum değildi bu. Tam üyelik sürecinin kolaylaşabilmesi için bu gibi tartışmaların başka üye ülkelerde de gerçekleşmesi gerekiyor ancak bunlar Hollanda'da olduğu gibi her ülkede iç dinamiklerle başlamayabilir. Bu sebeple Türk Hükümeti daha etkin tavrı almalı."

Hollanda, son birkaç yıla kadar, çok kültürlülüğü özümsemiş görünen yapıyla bütün dünyada örnek gösterilen bir ülkeydi. Hatta zamanın ABD Başkanı Bill Clinton, bir G8 zirvesinde bu ülkeyi 'örnek ülke' olarak takdim bile etmişti. Ancak 2001'deki 11 Eylül saldırıları ile 2002 yılında yaşanan ekonomik durgunluk ve artan işsizlik toplumu etkiledi. Bunların üzerine yabancı karşıtı politikaları ile tanınan ve popülaritesi gittikçe artan siyasetçi Pim Fortuyn'un öldürülmesi, Hollanda'nın 400 yıl sonra ilk kez bir siyasi cinayete tanışmasına vesile oldu.

Daha bu olay tartışılırken, İslam'a yönelik eleştirileri ile tanınan film yönetmeni Theo van Gogh'un da Faslı bir genç tarafından öldürülmesi, ülkeyi bir kez daha sarstı. Bu gelişmelerden ve artan yabancı karşıtlığından en fazla etkilenenler ise ülkede sayılara 400 bini bulan Türk kökenli göçmenler oldu. Çok kültürlülüğün örnek ülkesi, birkaç yıl içinde neredeyse bütün bu özelliğini yitirme noktasına geldi.

İşte Hollanda'da şu anda yapılan Türkiye tartışmalarının bu gelişmeler üzerine bina edildiğini unutmamak gerekiyor. Bütün olumsuzluklara rağmen Hollanda'nın Türkiye'nin AB üyeliğine verdiği destek sürüyor. Meclis'teki 150 parlamenterin sadece 14'ü Türkiye'nin üyeliğine karşı. Eurobarometre araştırmalarına göre ise, halk desteği noktasında Hollanda, Türkiye'nin üyeliğine en fazla destek veren dördüncü ülke konumunda. İşin ilginç yanı, halk bir yandan Türkiye'nin üyeliğine destek verirken, bir yandan da reform süreci noktasında son derece hassas davranıyor. Türkiye'nin üyeliği için insan

hakları ve demokrasi alanındaki gelişmeler ne kadar önemli sorusuna, Avrupa halklarının yüzde 83'ü 'çok önemli' cevabını verirken, Hollanda'da bu oran yüzde 95'e yükseliyor.

Eurobarometre'nin 2004-2005 araştırmalarından ilginç ve bir o kadar da önemli sonuçlarından biri de, Avrupa Anayasası'na neden hayır denildiği üzerine. Bilindiği gibi Fransa ve Hollanda'daki referandumlardan çıkan 'hayır' kararlarının, birliğin geleceğini tehdit ettiği yorumları yapılmıştı. Oysa Hollanda halkına, 'Anayasaya neden hayır oyu verdiniz?' diye sorulduğunda, hayır diyenlerin sadece yüzde 6'sının genişlemeye karşı olduğu, bunların da sadece yüzde 3'ünün Türkiye'nin katılımını istemediği için hayır oyu verdiği ortaya çıkıyor.

"Anayasa Referandumu-Türkiye" ilişkisini sorduğumuz, Hollandalı Türkiye uzmanı gazeteci Eric Outshoorn da, bu yaklaşımı destekleyerek, "AB anayasasına hayır demek Türkiye'ye hayır demek olarak algılanmamalı, halk hükümet politikalarına tavır koydu." diyor. Gerald Knaus ise oylamada hayır diyenlerin, Türkiye'yi en çok destekleyen sosyal demokratlar olduğuna dikkati çekiyor: "Diğer ülkeler için de benzer analizler yapılmalı. Çünkü bu gerçek ortaya çıkmadığı takdirde, kendi kendini besleyen bir yanılı ortaya çıkıyor ve bu da karşılıklı önyargıları besliyor." Kendisi Avusturyalı olan Knaus, ülkesindeki Türkiye karşıtlığının bilgi ve iletişim eksikliğinden kaynaklandığını düşünüyor. Çünkü bilmeyenler bir süre sonra, 'doğal karşıta' dönüşüyor. Bu açıdan içinde yoğun eleştiri de olsa, Türkiye üzerine konuşmak, üyelik süreci açısından her zaman daha faydalı.

AVRUPA YOLUNDA İSLAM BİR AVANTAJ

Avrupa Birliği-Türkiye ilişkilerinde, resmi kriterler dışında bir de, din ve kültür farkları gibi tarife dışı engeller var. Fazla seslendirilmese de, zihinlerdeki Türkiye karşıtlığını besleyen en önemli unsurlar bunlar. Hollanda örneğine bakıldığında ise Hıristiyan Demokrat Parti'nin (CDA), AK Parti hükümetine ciddi sempatisi olduğu görülüyor. ESI'nin raporuna göre CDA yöneticileri, AK Parti'nin kendilerine çok benzediği düşüncesinde. Hollandalı liberaller ise Türkiye'nin radikal İslam'ı temsil etmediği konusunda net fikirlerle sahip. Türkiye'ye karşı en sert söylemlere sahip liberaller bile, Türkiye ile Radikal İslam'ı aynı kefeyle koymuyor. Gerald Knaus, yaptıkları çalışmanın sonucunu şöyle özetliyor: "Hollanda'da Türkiye üzerine 80 farklı toplantı yaptık ve bir o kadar farklı insanla görüştük. Bunun sonucunda şu tespiti yapabiliriz. İslam, Türkiye için AB yolunda bir dezavantaj değil tam tersine bir avantajdır." Bazı politikacıların kendilerine aktardığı ilginç bir konuya da değinmeden geçemiyor: "Türkiye'den Avrupa'ya gelen bazı kişiler, kendi ülkelerindeki dindarlardan korkuyor. Yaptığımız görüşmelerde bazı politikacı ve sivil toplum temsilcilerinin bu yöndeki görüşleri beni çok şaşırttı. Bana, 'siz kendi ülkenizdeki dindarlardan korkarsanız, Avrupalılar daha çok korkar' dediler."

İslam-Türkiye ve AB çerçevesinde önemli çalışmalara imza atan, Hollanda Bilim Kurulu (WRR) üyesi Jan Schoonenboom da Hollandalı Hıristiyan Demokratların diğer ülkelere göre Türkiye hakkında daha pozitif düşündüğü görüşüne katılıyor. Bazı politikacıların ise kendileri doğrudan hayır diyemedikleri için referandumların arkasına saklandıklarını söylüyor. İslam

ve Batı Dünyası ilişkilerinin Hollanda'daki yansımalarına yönelik ilginç tespitler yapan Schoonenboom, üç yıldır sürdürdükleri bir araştırmanın sonuçlarını Aksiyon'la paylaşıyor. Leiden Üniversitesi Türkiye uzmanlarından Eric Zürcher'in de aralarında bulunduğu bir ekip tarafından hazırlanan araştırmada, Müslüman kimliğin Türkiye'nin AB'ye girişinde bir problem oluşturmadığı sonucuna ulaştıklarını söylüyor. Bunun temel gerekçelerinden biri ise Avrupa Devletleri'nde dine olan yaklaşım.

'TÜRKİYE'DE KÖKTENCİLER MARJİNAL'

Buna göre, 48 Avrupa devleti arasında otuz kadarı bir dini veya dini kurumları teşvik ediyor. Bu listede Yunanistan ve Finlandiya'nın yanı sıra Devlet Başkanı'nın aynı zamanda resmi kilisenin başı olduğu İngiltere'yi de görmek mümkün. Geriye kalan devletler laik addediliyor; dini ne destekliyorlar ne de dışlıyorlar. Laiklikte öne çıkan Fransa'da bile Başbakan, her ne kadar son söz Vatikan'da da olsa, kardinalleri ve piskoposları önerme yetkisine sahip.

Rapor ayrıca Türkiye'de İslam ve devlet ilişkisini inceliyor ve "İslam'da hiçbir zaman din ve devletin ayrılmadığı şeklinde süregelen klişenin gerçeği yansıtmadığı" sonucuna varıyor. Yazarlara göre, Osmanlı İmparatorluğu pratikte büyük çapta ve kabul görmüş laik bir idare sistemine sahipti. 19. yüzyılda Türk reformcuları İslami dayanaklar bularak liberal değerleri savundu. Raporu hazırlayanlara göre Modern Türkiye Cumhuriyeti'nin resmi ideolojisi olan Kemalizm yüz yıldan beri süren kurumların laikleşmesinin son perdesi olarak algılanabilir. Dolayısıyla, demokrasi ve insan hakları gibi Batı değerlerine Türkiye'nin özünde yabancı olduğunu söylemek anlamsız. Rapor, aynı zamanda, Türkiye'deki İslami hareketler hakkındaki soru işaretlerini gidermeye çalışıyor. Buna göre geleneksel derviş tarikatlarından, aralarında Nurcuların da bulunduğu yeni akımlara kadar tüm İslami yelpazenin ortak çabası, geleneksel standart ve değerlerle modern bilim ve teknolojiye olan inancı barıştırmak.

Türkiye'de, köktenci unsurlar yine rapora göre marjinal boyutta. Yazarlar, Türkiye'nin Avrupalı olmadığı iddiasının, Türkiye gerçeğinin yetersiz anlaşılması üzerine kurulduğunu söylüyor. Çalışmada Hollanda Hükümeti'nin içeride ve dışarıda Türk İslam'ının AB üyeliğine engel teşkil etmediği şeklindeki görüşü dile getirmesi öneriliyor. Bu görüş, daha sonra birçok Hollandalı politikacı tarafından benimsendi. Çünkü WRR, Hollanda'da hükümet politikalarını belirlemede etkili bir sivil toplum kuruluşu ancak devlete karşı bağımsız. Kurum uzmanlarından Dr. Wendy Asbeek Brusse, Türkiye'nin son yıllarda yaşadıkları ile İslam Dünyası-Avrupa ilişkileri açısından bir laboratuvar işlevi gördüğünü düşünüyor. Yani İslam ve Doğu Kültürü'nün, Batı Dünyası'nda nasıl bir yeri olacağını ortaya koyan bir laboratuvar. Rapordaki bulgular da, bu tezi destekler nitelikte.

Türk kökenli Hollandalı parlamenter ve CDA üyesi Nihat Eski siyasi çevrelerde, Türkiye'nin din ile demokrasiyi barıştıran bir ülke olduğu görüşünün hâkim olduğunu söylüyor. Böyle bir ülkenin dışlanmasının ise AB'nin kendi değerleri ile çelişeceği düşüncesinin de bu görüşe ek olarak seslendirildiğini ifade ediyor. Bu yaklaşımlar, WRR'nin raporuyla da son derece paralel. Eski'nin tespitlerine göre parlamenterler arasında AB'yi bir siyasi

ve ekonomik birlik olarak görenler kadar, bir değerler birliği olarak değerlendirenler de çoğunlukta. Bu da ister istemez, 'bu değerlere sahip çıkanlara kucak açılmalı' düşüncesini doğuruyor. Bir Müslüman olarak, Hıristiyan değerleri savunan bir partide, Hıristiyanların hakkını savunmak için politika yapabildiğine dikkati çekiyor Eski. Bu örneğin bile Türkiye'nin AB içinde nasıl bir yeri olabileceğinin kanıtı olduğunu ifade ediyor.

İŞ DÜNYASININ BİRİNCİ ÖNCELİĞİ TÜRKİYE

Hollanda-Türkiye ilişkilerinin tarihi kökeni 17. yüzyıla kadar uzanıyor. NATO Müttefikliği'ni saymazsak, iki ülke arasındaki en önemli konu, 1960'larda imzalanan işçi göçü anlaşması ve günümüzün Hollandalı Türkleri. Arada ekonomik olarak da çok güçlü bağlar var. 1980-2002 arasında Türkiye'ye gelen doğrudan yabancı yatırımın yüzde 16'sı Hollanda kökenli. 2002-2003 döneminde ise Hollanda; Almanya, İngiltere ve ABD'nin önünde Türkiye'deki en büyük yabancı yatırımcıydı. Hâlihazırdaki dışişleri bakanı Ben Bot 1986-89 yılları arasında Ankara büyükelçiliği yapmış bir isim. Hollanda ile Türkiye arasındaki ilişkilerin bir boyutunu da tarım oluşturuyor. Türkiye, toprak büyüklüğü ve verimlilik açısından, dünyanın önde gelen üretim potansiyellerinden birine sahip ancak bu potansiyeli kullanabildiği söylenemez.

Hollanda ise Konya'dan biraz daha büyük bir yüzölçümüne sahip olmasına rağmen, Avrupa'nın en büyük tarım ürünleri ihracatçısı konumunda. Özellikle gıda ve içecek sanayisi dünyanın en büyükleri arasında. Dolayısıyla, Hollanda'da tarım sektöründe faaliyet gösteren şirketler açısından, Türkiye'nin modernleşmeyi bekleyen tarım kapasitesi önemli bir yatırım alanı olabilir. Çünkü Türkiye tahminlere göre 2015 yılında AB üyesi olursa, AB bütçesinin yapısal fonlarından ve bütünlüşme politikalarından yılda 11 ile 18 milyar Avro arasında yardım alacak. Bunların önemli bir bölümü tarım sektörü için kullanılacak. ABN Amro'nun geçen yıl yaptığı araştırmaya göre, Hollanda 2003'te Türkiye'ye 1,9 milyar avro ihracat yaptı. Bu rakamın 2013'te 5,2 milyar avroya yükseleceği tahmin ediliyor. Raporla göre üyelikten sonraki ilk on yıl içinse bu rakam, 11 milyar avroyu bulacak. Rapor, 2024 için Türk ekonomisinin şimdikinden en az 3 kat daha büyük olacağını da öngörüyor. Bu sebeplerden olsa gerek, Hollanda'da Türkiye'ye yönelik en ciddi destek iş dünyasından geliyor. Hollanda kökenli ünlü gıda şirketi Unilever'in Yönetim Kurulu Başkanı ve 50 büyük Avrupa şirketinin yöneticilerinden oluşan Yuvarlak Masa adlı düşünce kuruluşunun, 'AB'nin Genişlemesinden Sorumlu Çalışma Grubu' başkanlığını da yürüten Antony Burgmans'ın, Hollanda hükümetine sunduğu öncelikler listesinin ilk sırasında, Türkiye'nin AB'ye katılımı için çaba gösterilmesi tavsiyesinin yer alması boşuna değil elbette.

Sonuç olarak Hollanda, Türk siyasetçi ve dış politika elitlerinin, üyelik sürecinde atlamamaları gereken ancak şimdiye kadar fazlasıyla ihmal edilmiş bir ülke. Şimdi yapılması gereken, müzakere sürecinde Hollanda'nın pozisyonunu ve AB içindeki güçlü konumunu iyi değerlendirmek. Bu ülkenin objektif yaklaşımlarının diğer üyelere doğru yaygınlaşabilmesi için gerekli lobi faaliyetlerini yapabilmek. Bu gerçekleşirse, Hollanda'nın kuruluşuna kadar uzanan tarihi ilişkiler, Türkiye için tarihi bir niteliği olan tam üyelik sonucuyla açılabilir.

HOLLANDA KRALLIĞI

Yüzölçümü: 41 bin 256 km2

Nüfusu: 16 milyon 388 bin

Milli Gelir: 24 bin 400 dolar

Yıllık İhracat: 280 milyar Avro

Yıllık İthalat: 250 milyar Avro

Konya'dan biraz büyük olan bu küçük ülke, bize oranla dev bir ekonomik büyüklüğe sahip.

TÜRKİYE NÜFUS KOZUNU KULLANMAMALI!

Hollanda Bilim Kurulu üyesi Dr. Jan Schoonenboom, Türkiye'nin sık sık başvurduğu 'genç nüfus' tezinin Avrupa'da ciddi bir antipati oluşturduğu görüşünde. 'Avrupa'nın gittikçe yaşlanan nüfusuna panzehir, Türkiye'nin genç nüfusedir' görüşünün Avrupa'da Türkiye'nin başını ağrıtabileceği uyarısı yapıyor: "Türkiye'nin katılım gerekçesi bu olacaksa, buna evet diyemeyiz. Bu tezler sizin Avrupa'daki imajınıza büyük zarar veriyor. Tam aksine Türkiye'nin genç ve hareketli bir nüfusa sahip olması, Avrupa'da büyük bir problem olarak algılanıyor. Ayrıca insanlar nüfus probleminin ithal yöntemlerle çözülmesi meselesini çok rahatsız edici buluyor." Dr. Schoonenboom, Türkiye'nin bu tez yerine, medeniyetler arası köprü rolü ve ekonomik avantajlarını ortaya koymasını gerektiğini belirtiyor. AB'nin dış politikada ciddi zorlandığı tespitini de yaparak, birliğin küresel bir siyasi güç haline gelmesinde Türkiye'nin önemli katkılar sağlayabileceğini vurguluyor. Dr. Wendy Asbeek ise Avrupa'nın göçmen mantalitesinin de artık değişeceğini belirterek, "Bundan sonra ihtiyaç duyulan alanlar için kalifiye elemanlar tercih edilecek ve bunlar kısa vadeli geliş gidişler şeklinde olacaktır. İlk gelenlerin çocukları bu ülkenin bir parçası oldular ancak bundan sonraki gelişler kalıcı bir ilişkiye dönüşmeyecek." diyerek, Türkiye'nin bundan sonraki göç politikalarını bu değişimi dikkate alarak yapmasını öneriyor.